

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА
Кафедра політології**

Політична культура та ідеологія

**Методичні рекомендації до практичних занять
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 052 «Політологія»**

(електронне видання)

ОДЕСА

2023

УДК 32:316.75(072)

П 504

Укладач: Василь ПОПКОВ – доктор філософських наук, професор, професор кафедри політології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Рецензенти:

Марія МІЛОВА – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова;

Тамара РОЗОВА – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри культурології та філософії національного університету «Одеська політехніка».

Рекомендовано до друку Вченою Радою факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

(Протокол № 1 від 30 серпня 2023 року)

Політична культура та ідеологія: електронні методичні рекомендації до практичних занять для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 052 «Політологія». /уклад. В.В.Попков. – Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2024. – 35 с.

У методичних вказівках наведено основні положення для вивчення дисципліни «Політична культура та ідеологія» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Політологія» спеціальності 052 «Політологія». Основна мета рекомендацій – надати методичну допомогу здобувачам вищої освіти у підготовці та вивченні основних питань до практичних занять та у процесі самостійної роботи.

УДК 32:316.75(072)

© Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, 2023

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Плани практичних занять, завдання для самостійної роботи та методичні вказівки до вивчення питань теми	5
Питання для підсумкового контролю.....	24
Форми контролю і методи оцінювання	26
Рекомендована література для вивчення дисципліни.....	29

ВСТУП

Мета запропонованого курсу - ознайомити студентів з теорією політичної культури та ідеології, сприяти формуванню в них уявлень про соціокультурні основи політичних процесів та систем, вихованню особистої політичної культури та ідеологічної досвідченості адекватної політичним реаліям ХХІ століття.

Основним **завданням** в курсі «Політична культура та ідеологія» є систематизація та розкриття основних категорій політичної культури та ідеології, вивчення основних теоретичних концепцій, що дозволяють досвідчено аналізувати протиріччя сучасного політичного процесу в контексті глобальної соціокультурної динаміки.

Курс «Політична культура та ідеологія» має практичну спрямованість: формувати у здобувачів навички професійних політиків, які володіють методами ідеологічного впливу на різні верстви населення, з урахуванням їх політико-культурних особливостей.

Програма курсу складається з двох змістовних модулів. У першому модулі *«Концептуальні питання теорії політичної культури та ідеології»* розглядаються такі питання, як «Основні етапи формування концепції політичної культури в західній політичній думці», «Основи теорії політичної культури та ідеології», «Політична свідомість як фактор політичної культури, її суттєві ідеологічні прояви», «Політична соціалізація як механізм залучення людей до політичної культури», «Політична культура та світова історія», «Політична культура епохи світових воєн і революцій ХХ-ХХІ ст.».

У подальшому модулі *«Порівняльний аналіз західних та східних політичних культур»* розкривається така проблематика: «Соціокультурні основи функціонування політичних систем Заходу та Сходу», «Політична культура США . Основи ідеології американізму», «Політична культура та ідеологія країн Західної Європи (на прикладі Британії, Франції та Німеччини)», «Особливості східної політичної культури. Політична культура Китаю», «Політична культура і ідейні орієнтири України». За результатами кожного з двох змістовних модулів буде проводитись модульний контроль.

Для сучасної України, яка в умовах виснажливої війни здійснює вельми складний і конфліктний шлях формування сучасного цивілізованого політичного середовища надзвичайно важливо засвоювати політичну культуру, яка спирається на національну спадщину та світовий досвід і відповідає вимогам ХХІ ст.

У результаті вивчення даної навчальної дисципліни здобувач освіти першого рівня повинен

знати: історію політичної культури і ідеології, причини і джерела формування та розвитку політичної культури і ідеологічних процесів, особливості національних політичних культур.

вміти: диференціювати різноманітні підходи до аналізу та оцінювання політичних культур, застосовувати надбані теоретичні знання у сучасній політичній реальності.

володіти: термінологічним апаратом теорії політичної культури та ідеології, засобами порівняльного аналізу ідеологій, національних політичних культур, та етапів соціокультурного розвитку людства, методикою формулювання та обґрунтування гіпотез і концепцій щодо проблематики політичної культури та ідеології.

ПЛАНІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Теми та плани практичних занять

/п	Назва теми	Кількість годин
	<p style="text-align: center;">Основні етапи формування концепції політичної культури в західній політичній думці.</p> <p><i>1. Особливості підходів до вивчення політичної культури в XIX - XX століттях. 2. Внесок Алмонда і Верби в розробку класичної теорії політичної культури. 3. Ренесанс у вивченні політичної культури в 80-90-х р. XX ст. 4. Розвиток концепції політичної культури на зламі XX та XXI століть : Р. Інглхарт, С. Хантінгтон, Р. Патнем, Ф. Фукуяма, А. Тоффлер та ін.</i></p>	2
	<p style="text-align: center;">Основи теорії політичної культури та ідеології. Теорія політичної культури як частина загальної теорії культури.</p> <p><i>1. Структура політичної культури, співвідношення її основних елементів 2. Структурні характеристики політичної культури. 2. Основні актори формування і трансформації політичної культури. 3. Функції політичної культури. 4. Співвідношення ідеології і політичної</i></p>	2

		культури.	
.		<p>Політична свідомість як фактор політичної культури, її суттєві ідеологічні прояви. 1. Співвідношення понять політична свідомість і політична культура 2. Політична свідомість як форма усвідомлення сфери політики соціальними суб'єктами. 3. Рівні і форми політичної свідомості.. 3. Ідеологічні прояви політичної свідомості в політичній культурі: політичні традиції, політичний досвід, політичні переконання, вірування, уміння, настанови, представлення, очікування.4. Політичні цінності як невід'ємна частина політичної культури суспільства.</p>	2
.		<p>Політична соціалізація як механізм залучення людей до політичної культури 1. <i>Поняття політичної соціалізації як елемента політичної культури.</i> 2. <i>Функції, фактори впливу, стадії та рівні політичної соціалізації.</i> 3. <i>Типи та етапи політичної соціалізації індивідів.</i> 4. <i>Зв'язок політичної соціалізації з політичною культурою та ідеологією.</i></p>	2
.		<p>Політична культура та світова історія Політична культура епохи світових воєн і революцій ХХ ст. 1. <i>Перші цивілізації - особливості соціокультурного і політичного розвитку.</i> 2. <i>Християнство та Іслам - потужні чинники фундаментальних соціокультурних і геополітичних перетворень.</i> 3. <i>Відродження західної цивілізації (епоха морських шляхів).</i> 4. <i>Нові демократичні республіки Америка і Франція (культурно-політичний аспект). Наполеон Бонапарт та його роль в формуванні основ нової епохи.</i> 5. <i>Світові війни: геополітичний та соціокультурний аспекти..</i> <i>К. Ясперс: «Духовна ситуація епохи».</i> 6. <i>Трансформація політичних культур після Другої світової війни.</i> 7. <i>Соціокультурні наслідки «молодіжної революції кінця 60х р.р.</i> 8. <i>Крах СРСР, тріумф ідеології лібералізму, та нові соціокультурні виклики.</i> 9. <i>Політико-культурні реалії першої чверті ХХІ ст.</i></p> <p>Модульний контроль.</p>	2

	<p>Соціокультурні основи функціонування політичних систем Заходу та Сходу. 1. <i>Принцип технологічного ставлення до світу у системі західних політичних цінностей.</i> 2. <i>Принцип невизначеності як особливість політичного процесу у країнах Заходу.</i> 3. <i>Соціокультурні засади східного політичного порядку.</i> 4. <i>Атомарно-номіналістичний принцип в Західній політичній культурі.</i> 5. <i>Принцип розподілу влади як основа ліберальної політичної моделі.</i> 6. <i>Системно-функціональний принцип у розумінні Заходу та Сходу.</i> 7. <i>Принцип відокремлення інтересів від цінностей у світській політичній культурі Заходу та ціннісні орієнтири Сходу.</i></p>	
	<p>Політична культура США. Основи ідеології американізму. 1. <i>Головні чинники формування політичної культури США.</i> 2. <i>Найважливіші елементи традиційної політичної культури США.</i> 3. <i>Політичні орієнтації населення США, їхній зв'язок з діяльністю політичних партій, суспільних організацій, місцевим самоврядуванням тощо.</i> 4. <i>Американський стиль політичного життя.</i> 5. <i>Загальне й особливе в політичній культурі США й інших країн.</i></p>	2
	<p>Політична культура і ідеологія країн Західної Європи (на прикладі Британії, Франції та Німеччини) 1. <i>Традиційно-ліберальна політична культура Великої Британії. Цінності політичної культури в британському суспільстві.</i> 2. <i>Події політичної історії Франції, що зробили найважливіший вплив на її політичну культуру. Від традиціоналізму до сучасності: еволюція традиційної політичної культури у Франції</i> 3. <i>Політичний менталітет Східної і Західної частин Німеччини. Специфіка політичної культури в обох частинах держави.</i></p>	2
	<p>Особливості східної політичної культури. Політична культура Китаю. 1. <i>Особливості східної політичної культури.</i> 2. <i>Найважливіші віхи політичної історії сучасного Китаю, які вплинули на його політичну культуру.</i> 3. <i>Традиційні норми політичної культури Китаю. Етнічна ідентичність китайців та риси китайського менталітету.</i> 4.</p>	2

		<i>Процеси політичної соціалізації в Китаї та їх трансформації в сучасному китайському суспільстві. 5. Політична участь і політична соціалізація китайської молоді і студентства.</i>	
0.		<p>Політична культура і ідейні орієнтири України. 1. Сучасні дослідження політичної культури в Україні. 2. Типи та рівні політичної культури України. 3. Становлення демократичних цінностей у політичній культурі України. Особливості суспільної свідомості українців. 4. Політична соціалізація в Україні. 5. Супротив російській агресії як захист політичних цінностей України.</p> <p>Модульний контроль.</p>	2

Змістовний модуль 1

«КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ІДЕОЛОГІЇ».

Теми рефератів:

1. *Культура як соціальне явище. Специфіка політичної культури.*
2. *Зіткнення «культури» та «натури» як фундаментальне протиріччя історичного розвитку.*
3. *Сильні та слабкі сторони концепції «цивільної культури» Алмонда та Верби.*
4. *Особливості політичної культури в античній Греції*
5. *Особливості політичної культури античного Риму.*
6. *Роль християнства у формуванні політичної культури Середньовіччя.*
7. *Основи політичної культури новітнього часу.*

Методичні рекомендації.

Практичне заняття I.

Тема: Основні етапи формування концепції політичної культури в західній політичній думці

Питання для обговорення

1. *Особливості підходів до вивчення політичної культури в XIX - XX століттях.*
2. *Внесок Алмонда і Верби в розробку класичної теорії політичної культури.*
3. *Ренесанс у вивченні політичної культури в 80-90-х р. XX ст.*
4. *Розвиток концепції політичної культури на зламі XX та XXI століть : Р. Інглхарт, С. Гантингтон, Р. Патнем, Ф. Фукуяма, А. Тоффлер та ін.*

Під час підготовки до *першого практичного заняття* вам треба насамперед розкрити особливості підходів до вивчення політичної культури в XIII – XIX століттях (погляди французьких «енциклопедистів» на роль культури та цивілізованості в суспільному житті, ідеї І. Г. Гердера про прогрес людства через розвиток національних культур). Також треба простежити розвиток концепції політичної культури в Західній Європі та США та в XX столітті. Важливо також розглянути поширення проблематики політичної культури в інших країнах.

При розгляді внеску Алмонда і Верби в розробку класичної теорії політичної культури слід перш за все проаналізувати соціально-історичні причини зростання суспільного інтересу до проблематики політичної культури у 50-60х роках XX ст. Це можна зробити в контексті загального аналізу ренесансу теорії культури, теорії цивілізацій, теорії політичної культури у другій половині XX ст. Охарактеризуйте вплив Д. Белла («культурні протиріччя капіталізму»), А. Тоффлера («теорія 3х культурно-цивілізаційних хвиль»), Р. Інглхарта («пост-матеріалізм, ціннісний фактор соціально-політичних змін», «покоління та зміна цінностей»), С. Гантингтона («культурно-цивілізаційний фактор політичних конфліктів»), Р. Патнема («дослідження ролі ціннісного фактору у розвитку суспільного капіталу»), Ф. Фукуяма («віра в глобальну перемогу західної ліберальної політичної культури та реалії XX»¹ ст.) та ін. на розвиток концепції політичної культури на зламі XX та XXI століть.

Практичне заняття 2.

Тема: Основи теорії політичної культури та ідеології.

Питання для обговорення

1. Теорія політичної культури як частина загальної теорії культури.
2. Структура політичної культури, співвідношення її основних елементів.
3. Функції політичної культури. Основні актори формування і трансформації політичної культури..
4. Співвідношення ідеології і політичної культури.

Розгляд проблематики **другого заняття** слід розпочати з розгляду теорії політичної культури як частини загальної теорії культури. Доцільне розкриття етимології понять “cultura”, “natura”, “cultus”, співвідношення трьох середовищ: а) географічного, б) соціального, в) культурного.

Друге питання присвячено аналізу структури політичної культури та її основних структурних елементів. (Доцільно звернутися до робіт Алмонда, Верби, Василика, Розенбаума та ін.). Здобувач освіти першого рівня має сприймати політичну культуру перш за все як структуру соціально-політичних орієнтацій. Доцільно звернути увагу на три рівня політичної культури: пізнавальний, моральний та поведінковий. Кожний з цих рівней включає свої компоненти. Так, Так, у рамках пізнавального рівня виділяють знання, досвід, політичну свідомість та мислення. На моральному рівні перебувають політичні цінності, норми, сукупність традицій, звичаїв та спільних спрямованостей для представників тієї чи іншої культури. На рівні поведінки виділяється безпосередньо політична поведінка, і навіть усе, що на неї впливає: мотиви, інтенції та ін. Доцільно проаналізувати структурування Алмондом рівнів політичної культури залежно від політичних орієнтацій громадян (парахіальна, підданська та активістська культури). Все це відноситься до структурних характеристик політичної культури.

При відповіді *на третє питання* слід звернути увагу на те, що в політичній культурі перш за все представлені креативна (з включенням

різнокультурних елементів) та консервативна складові. Ці складові знаходяться в процесі взаємодії, тяжіння і взаємовідштовхування, та обумовлюють субординацію основних функцій політичної культури

В полі зору здобувача повинно бути також співвідношення політичної культури й субкультур, та методи аналізу субкультур. Здобувач має бути також обізнаний про основних акторів процесу формування і трансформації політичної культури.

Останнє питання практичного заняття присвячено політичній ідеології, як системі концептуально оформлених уявлень, ідей і поглядів на політичне життя, яка відбиває інтереси, світогляд, ідеали, настрої людей, класів, націй, громад, політичних партій. Політична ідеологія розглядається як форма суспільної свідомості і як явище культури. Важливо акцентувати увагу на аналізі основних структурних компонентів ідеології: політичної теорії, суспільно-політичному ідеалі, концепції політичного розвитку, політичної символіці.

Практичне заняття 3

Тема: Політична свідомість як фактор політичної культури, її суттєві ідеологічні прояви.

Питання для обговорення

- 1. Співвідношення понять політична свідомість і політична культура*
- 2. Політична свідомість як форма усвідомлення сфери політики соціальними суб'єктами.*
- 3. Різні і форми політичної свідомості.*
- 4. Ідеологічні прояви політичної свідомості в політичній культурі: політичні традиції, політичний досвід, політичні переконання, вірування, уміння, настанови, представлення, очікування.*
- 5. Політичні цінності як невід'ємна частина політичної культури суспільства.*

При відповіді на питання **третього** практичного заняття, треба звернути особливу увагу на політичну свідомість (*conscentia* – лат.) як форму

усвідомлення сфери політики соціальними суб'єктами. Політична свідомість можна характеризувати як систему ідей, теорій, поглядів, уявлень, почуттів, вірувань, емоцій людей, настроїв, у яких відбивається природа, матеріальне життя суспільства і вся система суспільних відносин. Система знань і оцінок, завдяки яким відбувається усвідомлення сфери політики суб'єктами (індивідами, групами, класами, спільнотами). Слід підкреслити, що вона є необхідним елементом функціонування і розвитку політичної культури і політичної системи в цілому.

В контексті подальшого розкриття цього питання необхідно розглянути основні рівні політичної свідомості: державний, теоретичний, емпіричний, повсякденний. Слід також бачити форми політичної свідомості, перш за все, – спеціалізовану і масово-політичну. В процесі занять доцільно висвітлити співвідношення понять «політична свідомість» і «політична культура», а також ідеологічні прояви політичної свідомості в політичній культурі. У цьому контексті доцільно розглядати політичні традиції, політичний досвід, політичні переконання, вірування, уміння, настанови, уявлення, очікування як фундаментальний ресурс політичної свідомості. До цієї сукупності відносяться також політичні цінності як невід'ємна частина політичної культури суспільства. У цьому аспекті доцільний аналіз паттерну ключових політичних цінностей у західної політичної культури (свобода, рівність перед законом, особистість, власність, плюралізм).

Практичне заняття 4.

Політична соціалізація як механізм залучення людей до політичної культури

Питання для обговорення

- 1. Поняття політичної соціалізації як елемента політичної культури.***
- 2. Функції, фактори впливу, стадії та рівні політичної соціалізації.***
- 3. Типи та етапи політичної соціалізації індивідів.***

4. *Зв'язок політичної соціалізації з політичною культурою та ідеологією.*

У відповіді на питання *четвертого практичного заняття* доцільно звернути увагу на розкриття поняття політичної соціалізації як елемента політичної культури. У цілому політична соціалізація зводиться до засвоєння політичних цінностей і норм, необхідних для адаптації в сформованій політичній системі і виконання різних видів політичної діяльності. Політична соціалізація є одним з напрямків загального процесу соціалізації індивідів. Далі доцільне проаналізувати основні підходи вчених до трактовки категорії політичної соціалізації.

При відповіді на *друге та третє питання* здобувач повинен добре орієнтуватись в типології і функціях політичної соціалізації, знати стадії і рівні політичної соціалізації, а також фактори впливу на формування політичної соціалізації індивіду. Особливої уваги заслуговує тема агентів політичної соціалізації. Слід також розглянути проблему політичного виховання як окремого випадку політичної соціалізації, розкрити основні етапи політичної соціалізації. У якості робочої моделі можна розглянути наступне: стадії життєвого циклу, на яких перебуває індивід (дитинство, підлітковий вік, юнацтво, зрілість і старість), і агенти соціалізації (сім'я, в якій виховувався індивід, школа, церква, ЗМІ, сім'я самого індивіда, його робота і політичний досвід). Між агентами соціалізації існують комплексні взаємини на всіх стадіях життєвого циклу, і відносна значимість кожного з агентів соціалізації може варіюватися від одного періоду життєвого циклу до іншого.

Політичні орієнтації індивіда в будь-якій точці життєвого циклу визначаються особистими особливостями, специфічним періодом життєвого циклу, який переживає людина, її попереднім досвідом соціалізації, а також тим положенням, яке вона займає в соціальній структурі. Окреме значення має аналіз типів політичної соціалізації індивідів в різних країнах. Скрізь важливо підкреслювати зв'язок політичної соціалізації з ідеологією. Ідеологія виступає основним механізмом, що дозволяє підтримувати стабільне функціонування

соціальної системи в цілому. Соціалізація в даному аспекті розглядається як процес засвоєння індивідом ідеологічних норм і цінностей, найбільш фундаментальних економічних, соціально-політичних, правових, культурних, духовних, екологічних та інших орієнтирів та смислоутворюючих установок, що становлять ціннісно-нормативне ядро ідеологічної системи

Практичне заняття 5

Тема: Політична культура та світова історія Політична культура епохи світових воєн і революцій ХХ ст.

Питання для обговорення

- 1. Перші цивілізації - особливості соціокультурного і політичного розвитку.*
- 2. Християнство та Іслам - потужні чинники фундаментальних соціокультурних і геополітичних перетворень.*
- 3. Відродження західної цивілізації (епоха морських шляхів).*
- 4. Нові демократичні республіки Америка і Франція (культурно-політичний аспект). Наполеон Бонапарт та його роль в формуванні основ нової епохи.*
- 5. Світові війни: геополітичний та соціокультурний аспекти.. К. Ясперс: «Духовна ситуація епохи».*
- 6. Трансформація політичних культур після Другої світової війни.*
- 7. Соціокультурні наслідки «молодіжної революції кінця 60х р.р.*
- 8. Крах ССРСР, тріумф ідеології лібералізму, та нові соціокультурні виклики.*
- 9. Політико-культурні реалії першої чверті ХХІ ст.*

При розкритті проблематики **п'ятого практичного заняття**, треба перш за все проаналізувати як формувалися основи політичної культури з перших цивілізації, знати особливості їх соціокультурного і політичного розвитку, роль Месопотамії, Єгипту, Іудеї, Греції, Індії, Китаю та ін. у формуванні соціокультурних основ світової політичної історії. Знати стислу історію виникнення і краху Римської імперії, яка залишила - глибокий слід у світовій соціокультурної і політичної історії. Заслужують уваги християнство та іслам як потужні чинники фундаментальних соціокультурних і геополітичних

перетворень. Велика імперія Чингісхана та його нащадків (епоха континентальних маршрутів) також має значення в контексті формування світової політичної культури Соціокультурний аспект Відродження західної цивілізації (епоха відкриття морських шляхів) є також великою темою для обговорення. Проблематика політичної культури тісно пов'язана з статутами великих держави, їх королів і парламентів. Доцільно розбиратися в особливостях політичної культури нових демократичних республік – Америка і Франція (культурно-політичний аспект), роль Наполеона Бонапарта в формуванні основ загальноєвропейської політичної культури.

Здобувач також має звернути увагу на те, як світові війни змінили не тільки геополітичне, але й соціокультурне середовище. М. Бердяєв про співвідношення війни та революції у духовному житті людства. К. Ясперс, та його «Духовна ситуація епохи». В контексті загальної теорії політичної культури не зайве розбиратися в ідеології, культурі і політичній практиці тоталітарних режимів: сталінського соціалізму, італійського фашизму та гітлерівського нацизму. Важливо також проаналізувати трансформацію політичних культур різних країн після Другої світової війни, бачити соціокультурні наслідки «молодіжної революції кінця 60-х рр. XX ст. (І. Валерстайн про молодіжну революцію як «світову революцію» XX ст.), наслідки в'єтнамської та афганської війн. Знати, як крах СРСР, триумф ідеології лібералізму, та нові соціокультурні виклики змінили політико-культурні реалії першої чверті XXI ст. Зіставити погляди Ф. Фукуяма («Кінець Історії та остання людина») і С. Гантингтона («Зіткнення цивілізацій») на майбутнє глобального розвитку.

Змістовий модуль 2.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАХІДНИХ ТА СХІДНИХ ПОЛІТИЧНИХ КУЛЬТУР

Темати рефератів

1. Основні фактори формування європейської політичної культури.

2. *Особливості формування громадянської культури в США.*
3. *Політична історія і політична культура Франції.*
4. *Іслам: релігія і політична культура.*
5. *Культурно-релігійні ідентичності в умовах глобалізації.*
6. *Парадокси британської політичної культури.*
7. *Германська політична культура: від 3 Рейху до сучасної демократії*
7. *Сучасний Китай: ідеологічні основи політичної культури.*

Методичні рекомендації.

Практичне заняття 6

Тема: Соціокультурні основи функціонування політичних систем Заходу та Сходу.

Питання для обговорення

1. *Принцип технологічного ставлення до світу у системі західних політичних цінностей.*
2. *Принцип невизначеності як особливість політичного процесу у країнах Заходу. Соціокультурні засади східного політичного порядку.*
3. *Атомарно-номіналістичний принцип в Західній політичній культурі.*
4. *Принцип розподілу влади як основа ліберальної політичної моделі.*
5. *Системно-функціональний принцип у розумінні Заходу та Сходу.*
6. *Принцип відокремлення інтересів від цінностей у світській політичній культурі Заходу та ціннісні орієнтири Сходу*

При розгляді питань шостого практичного завдання доцільно проаналізувати принцип технологічного ставлення до світу, як базовий у системі західних політичних цінностей. Принцип технологічного ставлення до світу є основою політичної культури всього європейського модерну. Він виступає у двох різновидах: а) як технологічне ставлення до природи (природного середовища); б) як інструментальне ставлення до суспільства (соціальне середовище).

Також суттєвим є принцип невизначеності політичного результату в політичному процесі у країнах Заходу. Доцільно звернутися до Й. Хейзінги, який констатував, що політика на Заході всім своїм корінням сягає «первісного ґрунту культури, яка постійно гралася в змагання». Головним принципом гри є

рівність шансів та невизначеність результатів. Цьому принципу протистоїть телеологізм соціокультурних засад східного політичного порядку, де влада виключає ігровий підхід.

Важливо також з'ясувати сутність атомарно-номіналістичного принципу в західній політичній культурі, як принципу первинності особистості по відношенню к суспільству, яке виступає як сукупність незалежних індивідів-атомів.

Заслуговує уваги також принцип «розподілу влади» як основа ліберальної політичної моделі. Реалізація цього принципу обумовлена бажанням засновників американської конституції з одного боку воскресити найкращі політичні здобутки античності, а з другого – запобігти сумного досвіду краху античної демократії, уникнути переродження демократії на тиранію.

Інтерес викликає також тема системно-функціонального принципу у розумінні культур Заходу та Сходу. Домінуюча ідея Заходу – ідея системної організації. Вона не виключає ні індивідуальні свободи, ні існування опозиції. Але при цьому йдеться про таку свободу та таку опозицію, які загалом працюють на систему, розвивають її гнучкість та адаптаційну здатність. Тому головним критерієм, з допомогою якого західна політична теорія оцінює рівень розвиненості демократії, є критерій системності. Найбільш повно ці ідеї були представлені у соціально-кібернетичній моделі політичної системи Д. Істона.

Розкриття теми завершується аналізом принципу відокремлення інтересів від цінностей у світській політичній культурі Заходу. Наприклад Г. Алмонд та С. Верба пов'язують стабільність американської демократії з особливостями американської політичної культури як а) світської, б) прагматично-емпіричної та в) центристської. Усі три зазначені способи об'єднані принципом відокремлення цінностей від інтересів та пріоритету інтересів над цінностями. Походження принципу відокремлення цінностей від інтересів було пов'язане з секуляризацією всього життя, яку західна цивілізація здійснила за доби модерну (з XVI століття).

Ціннісні орієнтири Сходу діаметрально протилежні. Так, наприклад, після повалення шахського режиму та перемоги ісламської революції в Ірані нове керівництво зробило спробу привести політичну систему країни відповідно до концепції «ісламської моралі». Аятола Р. Хомейні. Він заявляв, що найвище мусульманське духовенство зобов'язане до приходу дванадцятого імама Махді, посланника Аллаха, очолити економічне, політичне та духовне відродження правовірних народів.

Практичне заняття 7 ***Політична культура США. Основи ідеології американізму.***

Питання для обговорення

- 1. Головні чинники формування політичної культури США.*
- 2. Найважливіші елементи традиційної політичної культури США.*
- 3. Політичні орієнтації населення США, їхній зв'язок з діяльністю політичних партій, суспільних організацій, місцевим самоврядуванням тощо.*
- 4. Американський стиль політичного життя.*
- 5. Загальне й особливе в політичній культурі США й інших країн.*

При відповіді на питання *сьомого заняття* здобувачеві треба звернути увагу на головні чинники формування політичної культури США. Доцільно застосувати роздуми Алексіса де Токвілля («Демократія в Америці») Г. Алмонда і С. Верби про політичну культуру США, розібратися в співвідношенні домінантної політичної культури та субкультур (основні субкультури в США: моралістська, традиціоналістка і індивідуалістична). Заслуговують уваги найважливіші елементи традиційної політичної культури США: гордість демократичними традиціями і своїми інститутами, уявлення про особливе значення американської демократії, пріоритетне відношення до законодавчих органів, орієнтація на правове регулювання суспільних відносин тощо.

З'ясування політичних орієнтацій населення США, їхнього зв'язку з діяльністю політичних партій, суспільних організацій, місцевим

самоврядуванням тощо дуже гарно доповнить розкриття цього питання. Важливо підкреслити, що політичні цінності є невід'ємною частиною політичної культури американського суспільства та американського стилю політичного життя. В рамках дослідження політичної культури США особливе місце займає тема американської винятковості: Американську винятковість (англ. American exceptionalism) слід розглядати як світогляд, за яким Сполучені Штати займають особливе місце серед інших народів. з точки зору американської еліти, та пересічних громадян. Витоки такої позиції, за деякими джерелами, починаються з проповіді Джона Уінтропа лідера однієї з груп переселенців, що прямували до Америки в 1630 році. У своїй книзі «Модель християнського милосердя», він визначав місію переселенців у Новий Світ як створення нового ідеального суспільства, зразка для всього світу. Це співзвучно до ідей, викладених у книзі французького політика Алексіса де Токвіля, який в 1835 р. стверджував, що Сполучені Штати посіли особливе місце серед усіх країн. Завершується розкриття сьомого питання порівняльним аналізом загального й особливого в політичній культурі США й інших країн Заходу.

Практичне заняття 8
Політична культура і ідеологія країн Західної Європи (на прикладі
Британії, Франції та Німеччини)

Питання для обговорення

1. *Традиційно-ліберальна політична культура Великої Британії. Цінності політичної культури в британському суспільстві.*
2. *Події політичної історії Франції, що зробили найважливіший вплив на її політичну культуру.*
3. *Від традиціоналізму до сучасності: еволюція традиційної політичної культури у Франції*
4. *Політичний менталітет Східної і Західної частин Німеччини. Специфіка політичної культури в обох частинах держави.*

Метою восьмого заняття є осмислення західноєвропейської політичної культури, її важливіших рис. Перш за все треба розкрити сенс поняття «політична культура європейських країн», показати політико-культурні основи

«європеїзму». С. Гантингтон, Р. Осборн, Н. Девіс та ін. вказують на такі фактори: а) античну (класичну) спадщину, б) католицизм і протестантизм (як релігійна основа західного суспільства), в) фонетично близькі європейські мови; г) принцип поділу духовної та світської влади; д) панування юридичного закону в суспільному житті; е) соціальний плюралізм; ж) систему представницьких органів; з) індивідуалізм. Поєднання саме цих ключових рис визначило специфіку європейської та у цілому західної цивілізації. Після розкриття цих тез слід перейти до аналізу політичних культур низки відомих західноєвропейських країн.

Почнемо з традиційно-ліберальної політичної культури Великої Британії, з'ясуємо провідні цінності політичної культури в британському суспільстві. Для більш свідомого уявлення сутності британської політичної культури доцільно розглянути роль монархізму, британського уряду і парламенту у формуванні політичних орієнтацій громадян. Не зайвим буде знання особливостей політики британського уряду в Північній Ірландії, Шотландії та Уельсі. Заслуговує уваги тетчеризм як суспільне явище та відношення громадян до нього. Партиїні орієнтації британців, та особливості їх регіональних партійних уподобань дають більш повну картину політичної участі громадян у виборчому процесі. Своєрідними є особливості політичної соціалізації у Великій Британії. Доцільне також знання національних та культурних відмінностей у різних сегментах британського суспільства.

Не менш ретельного аналізу потребують події політичної історії Франції, що зробили найважливіший вплив на її політичну культуру, простежити шлях від традиціоналізму до сучасної демократії. Проаналізувати ідеї Французької революції та історію політичної символіки Франції. Охарактеризуйте відношення населення країни до політичних партій, їх ідей, та особливості політичної участі французів у діяльності партій та їх електоральну активність. Доцільно знати найбільш відомих французьких політиків сучасності, та їхні рейтинги. Політичну культуру Франції характеризує також відношення

громадян до залучення у місцеву політику. Особлива тема: вплив міграційних процесів на свідомість французів і політичну культуру сучасної Франції.

Чималий інтерес визивають традиції та сучасність політичної культури Німеччини. В полі зору здобувача має бути національна свідомість німців, її еволюція у історичному процесі. Історія німецького марксизму та тоталітарне нацистське минуле як фактори впливу на політичну культуру сучасної Німеччини. Для більш повного осмислення політичної культури сучасної Німеччини доцільний порівняльний аналіз менталітету Східної і Західної частин ФРН. Інтерес викликає характер трансформації політичної культури еліт і політичної культури мас у післявоєнній Німеччині. Формування гомогенної системи політичної культури як мегапроект об'єднаній Німеччині. Співвідношення централізму і децентралізації. Аналіз соціокультурних особливостей різних земель ФРН. Проблема політичних стереотипів та міфи в об'єднаній Німеччині як актуальна тема сучасного німецького суспільства.

Практичне заняття 9

Особливості східної політичної культури. Політична культура Китаю.

Питання для обговорення

1. *Особливості східної політичної культури.*
2. *Найважливіші віхи політичної історії сучасного Китаю, які вплинули на його політичну культуру.*
3. *Традиційні норми політичної культури Китаю. Етнічна ідентичність китайців та риси китайського менталітету.*
4. *Процеси політичної соціалізації в Китаї та їх трансформації в сучасному китайському суспільстві.*
5. *Політична участь і політична соціалізація китайської молоді і студентства.*

При відповіді на питання **дев'ятого** заняття треба перш за все комплексно оглянути спадщину Східної традиції в трактуванні теорії політичної культури, знати особливості східного підходу до політичної філософії. Для початку треба

проаналізувати особливості культурного та політичного розвитку східних цивілізацій (Месопотамія, Єгипет, Близький Схід, Центральна та південно-східна Азія). Зосередимось на найважливіших віхах політичної історії сучасного Китаю, які вплинули на його політичну культуру. Для більш репрезентативного аналізу розглянемо роботи Західних синологів (Е. Резерфорд, Н. Фергюсон, А. Коен та ін.) про політичну культуру Китаю. Бажано обстежити традиційні норми політичної культури Китаю, проблему етнічної ідентичності китайців та риси китайського менталітету. Конфуціанство, буддизм, даосизм, та їх роль в китайській культурі взагалі, та політичної культурі – в особливості. Особлива тема – роль КПК в узгодженні інтересів громадян та формуванні їхньої політичної культури. Історичні наслідки «культурної революції», та подій на майдані Тяньаньмень в китайській політичній культурі. Знати особливості Політичних субкультур в Китаї. Особливості політичної участі як показник китайської політичної культури. Проблема дозволеної і не дозволеної політичної участі. В ході обговорення даного питання слід звернути увагу на процеси політичної соціалізації та їх трансформації в сучасному китайському суспільстві. Роль родини та держави в цьому процесі. У цьому контексті розглянути політичну участь і політичну соціалізацію китайської молоді та студентства. Порівняльний аналіз політичної культури Китаю з іншими політичними культурами Азійського макрорегіону.

***Практичне заняття 10.
Політична культура і ідейні орієнтири України.***

Питання для обговорення

1. Сучасні дослідження політичної культури в Україні.
 2. Типи та рівні політичної культури України.
 3. Становлення демократичних цінностей у політичній культурі України.
- Особливості суспільної свідомості українців.*
4. Політична соціалізація в Україні.
 5. Супротив російській агресії як захист політичних цінностей України.

Після обговорення питань **десятого** (завершального) заняття здобувач має володіти знаннями про історичні особливості розвитку політичної культури України, аналізувати фактори, що впливають на її подальше становлення. Для нього має стати зрозумілим, що за довгі роки перебування на перетині західної та східної політичних культур власна політична культура українського народу, його ментальність сформувались як неповторний симбіоз різних компонентів культур (але за останній час перевага дається західним компонентам). У цьому контексті перш за все для здобувача важливий аналіз трактування теорії політичної культури відомими діячами української політичної думки. Наприклад роздуми В. Липинського про політичну культуру української нації, Ідеї В. Антоновича та його учня М. Грушевського про при особливий путь українського суспільства. До відповідей до сформульованих питань необхідне залучення також сучасних досліджень в галузі української політичної культури ХХ-ХХІ століть. Теоретико-методологічну базу становитимуть праці І.Кураса, Л.Нагорної, М.Поповича, Ю.Павленко, С.Рудницького, В.Вернадського, О.Тоффлера, В.Бебика, М.Головатого, В.Лісового, М.Остапенка, В.Ребкала, Б. Цимбалістого, Т.Андріанової, Н.Горбатова, В.Межуєва, Д.Белла, О.Семенова, О.Соловійова, М.Вершиніна, В.Різуна, В.Шкляра, А.Чічановського, А.Наджос, Н.Штанько, В.Толстих, А.Толстоухова. На цієї основи слід проаналізувати типи та рівні політичної культури України рівні політичних орієнтацій громадян. У ході розкриття другого та третього питання здобувач має простежити перехід розвитку української політичної культури в напрямку демократичних реформ і прав людини, становлення демократичних цінностей. Здобувач має знати структуру ідеологічних настроїв населення України, особливості політичної поведінки та участі громадян України в політичному процесі. Важливо також знати особливості суспільної свідомості українців, характерні риси політичної соціалізації в Україні. На базі даних соц-опросів розглянути політичні цінності, що поділяються більшістю громадян України. Важливим аспектом розвитку української політичної

культури, підйому настроїв патріотизму та самовідданості є супротив українського народу російській агресії, захист політичних цінностей України

Завдання для самостійної роботи:

1. *Визначте концептуальні основи політичної культури.*
2. *Розкрийте зміст понять «культура» і «натура» в загальноісторичному сенсі.*
3. *Що є загального, та особливого в співвідношенні між політичними культурами країн Заходу та Сходу?*
4. *Охарактеризуйте особливості політичної культури США порівнянні із політичною культурою Великої Британії.*
5. *Як формується політична культура українського суспільства в умовах російської агресії проти України*
6. *В чому полягає «формула миру» І. Канта. Чи можлива глобальна культура миру?*

Питання для підсумкового контролю

1. **Культура, соціум і політика: основні категорії та закономірності.**
2. **Теорія політичної культури як частина загальної теорії культури.**
3. **Структура політичної культури, співвідношення її основних елементів**
4. **Внесок Алмонда і Верби в розробку класичної теорії політичної культури.**
5. **Ренесанс у вивченні політичної культури в 80-90-х р. ХХ ст.**
6. **Розвиток концепції політичної культури на зламі ХХ та ХХІ століть: Р. Інглхарт, С. Хантінгтон, Р. Патнем, Ф. Фукуяма та ін.**
7. **Ідеологічні прояви політичної свідомості в політичній культурі: політичні традиції, політичний досвід, політичні переконання, вірування, уміння, настанови, представлення, очікування.**
8. **Політичні цінності як невід'ємна частина політичної культури суспільства.**
9. **Соціокультурний контекст політогенезу.**
10. **ПЕРШІ ЦИВІЛІЗАЦІЇ - особливості соціокультурного і політичного розвитку.**

11. Відродження західної цивілізації (епоха морських шляхів).
12. Великі держави: королі і парламенти. Особливості політичної культури.
13. Нові демократичні республіки Америка і Франція (культурно-політичний аспект).
14. Наполеон Бонапарт та його роль в формуванні основ нової епохи.
15. Світові війни: геополітичний та соціокультурний аспекти.
16. К. Ясперс: «Духовна ситуація епохи».
17. Ідеологія, культура і політична практика сталінського соціалізму.
18. Італійський фашизм та гітлерівський нацизм: особливості політичної культури.
19. Трансформація політичних культур після Другої світової війни.
20. Захід як техніцистське суспільство.
21. Екологістична філософія та натуроцентричні практики Сходу.
22. Рівність шансів та невизначеність результатів як принцип політичного життя Заходу.
23. Телеологізм політичної культури Сходу.
24. Атомарно-номіналістичний принцип як принцип західної політичної культури.
25. Соціетарний та емпатичний характер політичної культури Сходу.
26. Свобода та опозиція в західній плюралістичній системі.
27. Східний досвід формування суспільств поширюваної *соціальної* демократії, та проблеми обмеження *політичної* демократії.
28. Сучасна маніпулятивна система та проблема суверенітету особистості.
29. "Гуманітарний" та "технологічний" критерії ефективної політики в західних суспільствах.
30. Основні проблеми застосування "принципу невизначеності" в сучасному політичному процесі.
31. Різноманіття політичних культур в ХХ ст.
32. Головні чинники формування політичної культури США.
33. Г. Алмонд і С.Верба про політичну культуру США.
34. Традиційно-ліберальна політична культура Великої Британії.
35. Цінності політичної культури в британському суспільстві.
36. Події політичної історії Франції, що зробили найважливіший вплив на її політичну культуру.
37. Від традиціоналізму до сучасності: еволюція традиційної політичної культури у Франції

38. Політичний менталітет Східної і Західної частин Німеччини. Специфіка політичної культури в обох частинах держави.
39. Найважливіші віхи політичної історії сучасного Китаю, які вплинули на його політичну культуру.
40. Процеси політичної соціалізації в Китаї та їх трансформації в сучасному китайському суспільстві.
41. Політична участь і політична соціалізація китайської молоді і студентства
42. ХХІ століття: кінець лінійного світу. “Зіткнення цивілізацій”
43. Постмодерн, постнекласика і сучасна політика.
44. Обрії майбутнього (Футурологія ХХІ ст. – соціокультурний вимір).
45. Сучасні дослідження політичної культури в Україні.
46. Типи та рівні політичної культури України..
47. Перехід розвитку політичної культури в Україні в напрямку демократичних форм її прояву.
48. Становлення демократичних цінностей у політичній культурі України
49. Особливості суспільної свідомості українців.
50. Політична соціалізація в Україні.
51. Політичні цінності, що поділяються більшістю громадян України.
52. Спротив російській агресії як захист політичних цінностей України.

Форми контролю і методи оцінювання

(у т.ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Застосовано два види контролю: поточний та підсумковий контроль.

Методи поточного контролю: усне опитування, оцінювання реферативних доповідей.

Підсумковий контроль – залік

Критерії оцінювання результатів навчання:

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач освіти	

Відмінно	здобувач у повному обсязі володіє навчальним матеріалом на підставі наданої викладачем літератури; вільно та аргументовано викладає вивчений матеріал під час усних виступів та відповідей; повністю розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому додаткову літературу з політичної та соціальної психології; висловлює свої думки, робить висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки. Здобувач проявляє креативний підхід поєднуючи у своїх відповідях теоретичний матеріал політичної науки та політичної психології.	творчо розкриває сутність практичних питань під час семінарського заняття, використовуючи додаткову літературу; використовує теоретичні знання при виконання індивідуальної та самостійної роботи; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.
Добре	добре володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу; вільно використовує категоріальний апарат дисципліни; при представленні деяких питань не вистачає аргументації відповіді та застосування додаткової, самостійно вивченої інформації; допускаються при цьому окремі дрібні неточності.	правильно відповів на більшість запитань від викладача; виконав всі індивідуальні та самостійні завдання, але не достатньо повно їх розкрив та не використав додаткову літературу.
Задовільно	володіє навчальним матеріалом та категоріальним апаратом на початковому рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час відповідей та не надає аргументації щодо них.	має елементарні навички виконання завдання; правильно відповідає на половину запитань; виконав на достатньо примітивному рівні індивідуальні та самостійні завдання.
Незадовільно з можливістю повторного складання	студент володіє навчальним матеріалом на початковому рівні; не володіє категоріальним апаратом; не може надати чітких відповідей та робити висновки.	не виконав індивідуального та самостійних завдань, але може дати відповідь на декілька питань для підсумкового контролю.

Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не володіє категоріальним апаратом та навчальним матеріалом	не виконав індивідуальне та самостійні завдання та не може дати відповідь на жодне питання з підсумкового контролю
--	---	--

Розподіл балів, які отримують студенти

Теми практичних занять	Кількість балів за вид роботи	Разом балів
Основні етапи формування концепції політичної культури в західній політичній думці	Опитування 0 – 5, участь у дискусії 0 – 5	0 – 10
Основи теорії політичної культури та ідеології.	Реферативна робота 0 – 5, опитування 0 – 5	0 – 10
Політична свідомість як фактор політичної культури, її суттєві ідеологічні прояви.	Реферативна робота 0 – 5, опитування 0 – 5	0 – 10
Політична соціалізація як механізм залучення людей до політичної культури	Реферативна робота 0 – 5, опитування, участь у дискусії 0 – 5	0 – 10
Політична культура та світова історія. Політична культура епохи світових воєн і революцій ХХ ст.	Реферативна робота 0 – 5, опитування 0 – 5	0 - 10
Соціокультурні основи функціонування політичних систем Заходу та Сходу.	Реферативна робота 0 – 5, опитування, участь у дискусії 0 – 5	0-10
. Політична культура США . Основи ідеології американізму	Реферативна робота 0 – 5, опитування, участь у дискусії 0 – 5	0-10
Політична культура та ідеологія країн Західної Європи (на прикладі Британії, Франції та Німеччини).	Реферативна робота 0 – 5, опитування, участь у дискусії 0 – 5	0-10
. Особливості східної політичної культури. Політична культура Китаю.	Реферативна робота 0 – 5, опитування, участь у дискусії 0 – 5	0-10
Політична культура і ідейні орієнтири України.	Реферативна робота 0 – 5, опитування, участь у дискусії 0 – 5	0-10
	Всього за практичні заняття	100

	<i>Якщо за результатами поточного контролю здобувач вищої освіти набрав 60 і більше балів, проте хоче поліпшити свій підсумковий результат, він може виконати екзаменаційне завдання і з урахуванням його результатів підвищити свою підсумкову оцінку з дисципліни</i>
--	---

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендована література для вивчення дисципліни

Базова

1. Бойко О.Д. Політичне маніпулювання. Навчальний посібник. – К., «Академвидав» 2010. – 432 с.
2. Гантингтон Семюел. Політичний порядок у мінливих суспільствах // Семюел Гантінгтон. - К.: Наш формат., 2020. - 448 с.
3. Історія української культури. У п'яти томах. – К., Наукова думка, 2011.

4. Консерватизм: Антологія, 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: Смолоскип, 2008. – 788 с.
5. Кремень В.Г. Україна: ідентичність у добу глобалізації (начерки метадисциплінаоного дослідження) / В.Кремень, В.Ткаченко. – 2-ге вид. допов. – К.: Т-во «Знання» України, 2013. – 471 с.
6. Попков В.В. Смысловий аспект трансформації політичної реальності // Соціокультурні чинники трансформації політичної реальності у ХХІ столітті: монографія / Ред. кол. В.В. Попков (наук. керівн.), Є. С. Огаренко, Н.Є. Степанова, О. Ю. Хорошилов). - Одеса, ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2020. - 296 с.
7. Попков В.В (співавт Чень Гуїн, Тянь Юань) Лао Цзи. Китайська класика на українській та китайській мовах. // КНР. Далянь. Вид. Далянського політехнічного інституту., 2020 — 202 с.
8. Рудакевич О.М. Національна політична культура: теорія, методологія, український досвід: Моногр. / О. М. Рудакевич – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2010. – 456 с.
9. Рудакевич О. Політична культура національних спільнот: теорія та методологія дослідження : моногр. / Олег Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – 352 с.
10. Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегія дії. Національна доповідь / ред. Кол.: С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Ю. Ж. Шайгородський та ін.; ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. — К.: НАН України, 2016. — 284 с. ISBN 978-966-02-8191-2
11. GABRIEL A. ALMOND, SIDNEY VERBA. // The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations //Published by: Princeton University Press - 574 p

1. Богуцький Ю.П., Андрущенко В.П., Безвершук Ж.О., Новохатько Л.М. Українська культура в Європейському контексті / За ред. Ю.П. Богуцького. – К.: Знання, 2007. – 679.
2. Вебер М. Покликання до політики // Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / Пер. з нім. О. Погорілий. – К.: Основи, 1998. – С. 173-191.
3. Глобальні модерності / За редакції М. Фезерстоуна, С. Леша, Р. Робертсона; пер. с англ. - К.: Ніка-Центр, 2008. - 400 с
4. Губерський Л. Культура. Ідеологія. Особистість: методолог.-світоглядний аналіз / Л. Губерський, В. Андрущенко, М. Михальченко. – К.: Знання України, 2002. – 580 с.
5. Історія європейської ментальності / за ред. Петера Дінцельбахера / Переклав з нім. В. Кам'янець. – Львів: Літопис, 2004. – 720 с.
6. Каннеті Е. Маса і влада. пер. з нім. О.Логвиненко. – К., 2001. – 416 с.
7. Лібералізм: / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: Смолоскип, 2002. – 1126 с. Політична культура: теорія, проблеми, перспективи. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2004. – 224 с.
8. Націоналізм: Антологія, 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: Смолоскип, 2006. – 684 с.
9. Семенченко Ф.Г. Політична діяльність: аксіологічний вимір: Монографія. – К.: ТОВ Видавн. – поліграфічний дім «Формат» 2011. – 304 с.
10. Соціокультурні чинники трансформації політичної реальності у ХХІ столітті: монографія / Ред. кол. В.В. Попков (наук. керівн.), Є. С. Огаренко, Н.Є. Степанова, О. Ю. Хорошилов). - Одеса, ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2020. - 296 с.
11. Фукуяма Ф. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії //К: Наш Формат, 2019. - 608 с.
12. Шахай А. Якубовски М. Философия политики. (пер с польської.) – Х. «Гуманитарный центр», 2011. – 234 с..
13. Шумпетер Й. Капіталізм, соціалізм і демократія. – К., 1995.

14. Toffler, Alvin. The Third Wave: The Classic Study of Tomorrow. - Random House Publishing Group, 1981 - 537 p.
15. Toynbee Arnold J. Civilization on Trial - Meridian Books; Later Printing edition (January 1, 1958) -348 p.
16. Wells H. G. A Short History of the World /H. G. Wells Digireads.com 2010 – 180 p.
17. YUVAL NOAH HARARI Homo Deus. A Brief History of Tomorrow YUVAL HARARI, VINTAGE 2018 – 513 p.

Інформаційні ресурси

1. <http://irows.ucr.edu/>
2. <https://web.archive.org/web/20051029101900/http://jwsr.ucr.edu/index.php>
3. <http://wsarch.ucr.edu/>
4. Бжезинський З. «Україна має показати своєму молодшому братові – Росії – приклад політичної культури» [Електронний ресурс] / З. Бжезинський. – Режим доступу : // <http://www.pravda.com.ua/news/2007/11/14/66832.htm> .
5. Вятр Є. Політична культура в Середній Європі. Чи існує політична ідентичність у переході від Сходу до Заходу? [Електронний ресурс] / Є. Вятр. – Режим доступу : // www.ji.lviv.ua/n9texts/wiatr.htm ...
6. Колосок Т. С. Спільна європейська історико-культурна традиція як основи формування європейської ідентичності в контексті міжкультурної взаємодії [Електронний ресурс] / Т. С. Колосок. – Режим доступу : // www.culturalstudies.in.ua/sekcija_s_s4_5php
7. Морозова О. ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СХОДУ І ЗАХОДУ [Електронний ресурс] / О. Морозова. - Режим доступу <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36070/Morozova.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
8. Типології політичних культур. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://pidru4niki.com/1660021155282/politologiya/tipologiya_politichnih_kultur_po

litichni_subkulturi

9. Конфуціансько-буддійська політична культура. [Електронний ресурс] Режим доступу:

https://stud.com.ua/50271/politologiya/konfutsiansko_buddiyska_politichna_kultura

10. Ісламська політична культура. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://stud.com.ua/50272/politologiya/islamska_politichna_kultura

11. Західна політична культура: римський шлях.[Електронний ресурс] Режим доступу:

https://stud.com.ua/50274/politologiya/zahidna_politichna_kultura_rimskiy_shlyah